

דברי השירה

ויזבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (זכריה לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א
רב ביהכ"נ ידברי שירי ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל d036194741@gmail.com

הגדה של פסח

יוצא שאנו מזכירים גם עבודות וגם חירות אז "או שאנחנו בני חורין או שאנחנו עבדים?!"

ואם הילד עוד יותר חכם יכול לשאול שאלה יותר מעמיקה, באכילת מצה יש סתירה, אנו אומרים בהתחלה 'הא לחמא עניא די אכלו' ובהמשך אנו אומרים 'מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ' זאת אומרת שמהרנו לצאת ממצרים, וזה סימן לחירות. יוצא שיש סתירה בסיבה לאכילת מצה, מצד אחד זה זכר לחירות ומאידך זה זכר לעבדות. התשובה לכל זה היא 'עבדים היינו לפרעה במצרים', 'ויצאינו ה' ממצרים' כי בתחילת הלילה היינו עבדים ובסוף הלילה היינו בני חורין, וצריכים לזכור גם את העבודות וגם את החירות.

כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח

לכאורה משמע שאין חיוב להרבות בסיפור יציאת מצרים אלא שזה משובח. כתוב בתוספתא, חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה. ונפסק בשו"ע (סימן תפ"א סעיף ב'), חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו, עד שתחטפנו שינה.

מבואר שזה חיוב ולא בגדר 'הרי זה משובח'.

והישוב לסתירה זו הוא שיש שתי חלקים במצות סיפור יציאת מצרים, אפשר לקיים את המצוה הזו או ע"י סיפורי חז"ל מה היה במצרים וניסים ונפלאות, ואפשר גם לקיים מצוה זו ע"י לימוד הלכות [קרבן] פסח.

ומה שאנו אומרים בהגדה 'הרי זה משובח' הולך על סיפור יציאת מצרים, לכן כתוב שאם מקיימים את המצוה 'והגדת לבנך' ע"י סיפור 'הרי זה משובח', כי יש מעלה מיוחדת להאריך בניסים ונפלאות כי זה מוסיף אמונה.

מה שאין כן מי שמקיים את המצוה 'והגדת לבנך' ע"י לימוד הלכות פסח, אין לו את ההידור של 'הרי זה משובח' כי חסר בזה שיוסיף לעצמו ולאחרים באמונה. אמנם זה חיוב לספר כל הלילה עד שתחטפנו שינה.

וכן נראה ברמב"ם (הלכות חמץ ומצה פרק ז' הלכה א'), אפילו חכמים גדולים חייבים לספר ביציאת מצרים וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח.

ויש לדייק ממה שכתב הרמב"ם "שאיירעו ושהיו" דהיינו שיש מעלה לספר בניסים ונפלאות שיוסיף אמונה.

וכתוב בספר המצוות להרמב"ם (מצות עשה קנ"ז), והמצוה הקנ"ז היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר. וכל מה שיוסיף במאמר ויארץ הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו ית' על מה שגמלנו מחסדיו יהיה יותר טוב.

יוצא שמי שמספר יותר בניסים ונפלאות נכנס בגדר 'הרי זה משובח'.

ברוך שומר הבטחתו

ויש להתבונן מה השבח המיוחד שהקב"ה שמר על ההבטחה שלו, הרי זה דבר שכל אחד צריך לעשותו.

והפשט כאן שמצפה לשמור את ההבטחה, ששומר בלשון צפיה.

המגיד מדובנא הוסיף הסבר לזה ע"י משל כדרכו בקודש בעני שלא היה לו מה לאכול, לכן הלך לעבוד אצל מישהו שנה כדי להרוויח כסף, ובסוף החוזה קבל את המשכורת, וכשהלך בדרך באו גנבים ושדדו אותו ובכך הפסיד את כל כספו. אותו עני יש לו מכה כפולה, סיבה ראשונה שעבד קשה זמן רב כדי להשיג את הכסף הזה, וסיבה שניה שכעת אין לו כסף. ואין לו אפשרות לתבוע את המעביד אפילו שכשהתחיל לעבוד גם היה בלי כסף, אבל אם המעביד היה לוקח אחריות על הכסף עד שיגיע לביתו העני יוכל לתבוע את המעביד שלו. והנמשל לזה הוא שאצל הקב"ה אינו כן, כי הקב"ה הבטיח ליעקב אבינו "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך" (בראשית כ"ח - ט"ו), ועוד כתוב

ארבע כוסות

יש מצות ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, כוס של אליהו הנביא כנגד 'והבאתי' שאנו מחכים ל'והבאתי'. [יש שנהגו למלאות אותו לאחר שתית כוס שלישי ויש שנהגו למלאותו כבר מתחילת הסדר].

למה תקנו דווקא ארבע כוסות של יין כנגד ארבע לשונות אלו? ולא תקנו לאכול ארבע מצות או כל דבר מאכל אחר?

רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל תירץ שכשאדם שותה כוס אחד של יין הוא כבר מרגיש טוב, לאחר כוס שני הוא מרגיש עוד יותר טוב, לאחר כוס שלישי הוא מתחיל לרקוד, ולאחר כוס רביעי הוא כולו מלא שמחה והודאה לה' על הגאולה.

כל כוס משפיע ומכניס את הארבע לשונות של גאולה בתוכנו, וזה גם מרמז על עבודת ה', זה לא סתם מילים, כל מילה של גאולה שה' אמר וקיים זה צריך לעורר אותנו ולהשפיע עלינו.

מגיד

כל השנה יש לנו מצות זכירת יציאת מצרים, בק"ש אנו אומרים אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, העמק ברכה (עמ' עו) מביא בשם רבי חיים מבריסק ששאל מה החידוש בליל הסדר, הרי כל לילה יש לנו מצות זכירת יציאת מצרים, ומה החילוק מכל השנה?

מיישב רבי חיים שבלייל פסח נתחדש שלשה דברים, א' שכל לילה יש רק דין זכירה בעלמא אבל בלילה הזה יש דין לספר דרך שאלה ותשובה, ב' מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ג' כל מי שלא אמר שלושה דברים הללו לא יצא ידי חובתו ואילו הן פסח מצה ומרור, ואין הכי נמי כל לילה יש דין להזכיר יציאת מצרים, אבל מספיק זכירה בעלמא, ובלילה הזה חז"ל תיקנו להרחיב את המצוה, והענין שע"י שבלייל פסח מתעסקים במצוה זו בהרחבה ע"ז כל השנה מספיק רק זכירה בעלמא.

יש לנו לילה אחד 'והגדת לבנך', שלילה שלם אנו מתבוננים על סיפור יציאת מצרים, ברגע שאנחנו ממלאים את הלילה בסיפור יציאת מצרים, ממילא אחר כך מספיק תזכורת של יציאת מצרים כל לילה, שכשאומרים 'אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים', אני עוד זוכר מליל הסדר את מה שדברנו וזה מרומם אותי כל השנה.

מה נשתנה

אנו מתחילים את ההגדה עם 'הא לחמא עניא' וממשיכים עם 'מה נשתנה'. שואלים ארבע שאלות, שאלה ראשונה חמץ או מצה, שאלה שניה מרור, שאלה שלישית על הטיבולים. נראה שהבן שואל רק על השינוי שנוגע על האוכל.

ויש לשאול הרי יש עוד שנויים כמו סדר הסעודה, אז למה הבן אינו שואל על כך?

ואפשר להסביר לפי הפשט הפשוט, שכל לילה בן אדם יכול לאכול מרור מה שאין כן שבלייל הסדר אנו חייבים לאכול מרור. כמו כן במצות מצה.

רש"י גורס 'הלילה הזה 'כולו' מרור', וההסבר ל'כולו' הוא שבשאר השנה בדרך כלל אוכלים מרור ביחד עם הדגים או שאר מאכלים, והמרור הוא רק טפל כלפי המאכל, אבל בליל הסדר יש חיוב לאכול 'כולו' מרור דהיינו לאכול את המרור לבד [בלי שום מאכל בצד], יש חיוב לאכול את המרור כמנה בפני עצמה.

אחרי זה הבן שואל על שתי טיבולים, כרפס ומרור, הגם שכל השנה הטיבול הוא במלח וזה רק זכר שהיו מולחים את הקרבנות לפני ההקרבה למזבח אבל בליל הסדר יש חיוב לטבול את הכרפס ואת המרור במלח.

אם הילד קצת חכם עליו לשאול שהרי יש כאן סתירה, מצה זה זכר לעבודות, ומרור זה גם עבודות, טיבול זה זכר לחירות, ולהיות מסובין זה גם זכר לחירות,

(תהלים ק"ה - י') "ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם" וההסבר לברית עולם הוא כפי שכתוב בהמשך (שם י"א) "לאמר לך אתן את ארץ כנען חבל נחלתכם", זאת אומרת שהקב"ה אומר זה ברית עולם, יכול להיות שיקח זמן אבל הוא תמיד דואג עבורנו, שזה יקרה בסוף. שומר הבטחתו זאת אומרת שהקב"ה מצפה, אבל לא רק מצפה, הוא אמר שמקבל אחריות שבסוף הוא ידאג שזה יגיע אלינו. זה מחייב אותנו לעשות את מה שמוטל עלינו ואז הקב"ה יעשה הכל מה שמגיע לנו.

חייב לראות את עצמו

מספרים שיהודי הגיע למרן הסטייפלר זצ"ל לפני פסח ושאל "מה עיקר ההכנה לחג הפסח?". ענה לו הסטייפלר "חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". זאת אומרת להגיע לדרגה שהוא מרגיש שהוא בעצמו יצא ממצרים. וכדי שכן אדם יבין את החיוב הזה, אנו אומרים 'ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו, משועבדים היינו לפרעה במצרים'.

יש ששואלים, מי אומר שכן היה אם הקב"ה לא היה מוציא אותם ממצרים, הרי לא חסר דרכים נוספים למקום להוציא אותנו ממצרים? והתשובה לזה היא שהגענו למ"ט שערי תומאה, הקב"ה הציל אותנו ברגע האחרון לפני שנגיע לשער נ' מהתומאה. ולכן לולא זה היינו שם לעולם. הלימוד מזה הוא שעלינו לחיות את ההגדה, ולא רק לדעת ולספר יציאת מצרים, העיקר בסיפור יציאת מצרים הוא לחיות את הישועה שהיה לעם ישראל.

תוס' בפרק כל שעה (דף ל"ה ע"ב ד"ה יוצאין בדמאי) מסתפקים באחד שאכל מצה של טבל לא יצא ידי חובתו, כי אסור לאכול טבל, אבל אחד שאכל מצה של דמאי [סתם יהודי אסור לאכול דמאי, רק ענין], **תוס'** מסתפקים האם יצא ידי חובה כי אנו אוכלים את המצה זכר ללחם עוני, זאת אומרת שעלינו להרגיש עניים ועני מותר לו לאכול דמאי, וכל השאלה האם כאילו יצא ממצרים מתיר לאכול מדמאי או לא. רואים מזה כמה ההרגשה היא של 'כאילו הוא יצא ממצרים'.

החתם סופר כותב בדרשות, אלו היה במצרים היינו בן נח, ויש כלל שאין שיעורים לבן נח [לכן בני נח חייבים מיתה על גזל על כל שהו], לכן אנחנו מחמירים בחמץ אפילו על משהו, והטעם לזה כי עלינו להרגיש 'כאילו יצאנו ממצרים' כי אם לא היינו יוצאים מצרים היינו בגדר בן נח, ואין שיעור לבן נח. וכל זה כדי שנגיש כמה שיותר את ה'כאילו'.

מספרים שהבן של מרן החפץ חיים זצ"ל נסע לאיזהו מקום למשך שלש שנים, ובתקופה שהיה אמור לחזור החפץ חיים חיכה לו. והנה בערב שבת החפץ חיים הלך למקווה ופתאום אמרו לו "הוא הגיע!". שאל החפץ חיים "משיח הגיע?". ענו לו "לא משיח, הבן הגיע!". כל השבוע ידע שבנו אמור להגיע וכשאמרו לו "הוא הגיע" החפץ חיים מיד חשב שמדברים על משיח צדקנו כי לזה הוא ציפה יותר מהכל.

מספרים שמרן החפץ חיים זצ"ל הגיע בערב שבת למקווה, נכנס למים והרגיש שהמים קרים, שאל החפץ חיים "רבי יודל למה לא חיממת את המים?" [פעם המים שהיו בבור המקווה היו קרים מאוד, וכדי לחמם את המים שבבור, היו לוקחים מים מהדוד והיו שופכים אותם לתוך הבור, וכך אולי זה היה מחמם קצת את המים שבבור], ענה רבי יודל "רבי, כן, לקחתי מים מהדוד ושפכתי למקווה", הלך החפץ חיים והכניס את ידו לתוך הדוד והרגיש שהמים בתוך הדוד היו פושרים, אמר החפץ חיים "רבי יודל אתה לא מבין, אם המים שבדוד הם רותחים אז כשתשפוך את המים האלו לבור המקווה יש סיכוי שהמים יהיו פושרים, אבל אם המים בתוך הדוד כבר פושרים, המקווה ישאר קר".

היסוד הוא שאם בן אדם הוא חי [רותח] את הסדר 'כאילו הוא יצא ממצרים' כפשוטו אז כך זה עובר לדור הבא את כל המהות של ליל הסדר וכך הדור השומע מקבל, אבל אם הבן אדם לא חי את הדברים יהיה חסר לדור הבא ההרגשים של ליל הסדר כי הדור הזה לא יקבל את כל מה שצריך לדעת. לכן יש חיוב 'כאילו הוא עצמו יצא ממצרים'.

בצאת ישראל

שמעתי להסביר בשם **רבי משה שניידר** זצ"ל מלונדון, בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז, היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, הים [דהיינו הים הגדול] ראה וינס הירדן [הקטן] יסב לאחור [לא ברח], ההרים [הגדולים] רקדו כאילים [פחדו מרבונו של עולם] גבעות [הקטנים] כבני צאן [לא כל כך פחדו].

בדרך כלל מי שיותר חזק, אמור לפחד פחות, א"כ היה אמור להיות בדיוק הפוך ממה שכתוב בתהילים. וזה מה ששואל דוד המלך, 'מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור'?

והתשובה היא, "מלפני אדון חולי ארץ". יש הבדל בין פחד גשמי לפחד רוחני. כאן מגיע הקב"ה שהוא האדון, מי שקטן ואינו מבין כל כך אז ממילא חושב שהוא מסודר, אבל מי שיותר גדול ומבין יותר הוא יותר מפחד.

מגיע חודש אלול, הצדיקים מפחדים כי הם מבינים את חומרת ימים אלו. אבל אנשים פשוטים אינם מבינים כל כך ולכן אינם מפחדים כי חושבים שהם מסודרים, וצריך להיות בדיוק הפוך.

ישנם אנשים שאומרים את ההגדה של פסח כפשוטו, והעיקר אצלם לקרא את מה שכתוב ולאכול את המצה ומרור, והולכים לישון, אבל משהו בן עליה מבין ולוקח זמן לספר באריכות את סיפור יציאת מצרים ולחיות את מה שמספר לסובבים לו.

הלל

אומרים בהלל (תהילים קט"ז - ט"ז) "אנה ה' כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי".

שואלים, למה מוסיפים "בן אמתך", וכי "אני עבדך" לא מספיק? שמעתי להסביר שיש שני סוגי עבדים, יש עבד שהוא עבד 'מקנת כסף' ויש עבד שהוא 'יליד בית', שניהם עבדים לעולם, וההבדל ביניהם הוא עצום, עבד שקונים אותו בשוק הוא מחכה לרגע שיוכל לצאת כי הוא לא עבד בעצם, הוא היה בן חורין, אבל עבד שהוא יליד בית הוא אינו מחכה לצאת כי אינו יודע מה זה לחיות כבן חורין כי הוא נולד עבד, הוא לא מכיר משהו אחר.

עם ישראל אומר להקב"ה "אנחנו עבדים בני עבדים" כי אנחנו בגדר יליד בית, נולדנו בבית האדון ואין אנו מצפים לצאת, וזה הפשט "פתחת למוסרי" כי הוא יכול לפתוח את הקשירה ולא נברח.

כתוב בפרקי אבות (פרק ו' משנה ב'), אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.

שואלים, וכי זה בן חורין? הרי בן תורה לא בן חורין כלל, כשבא לאכול הוא צריך קודם לבדוק שהאוכל כשר ברמה טובה, ולאחר שכבר אוכל כשר הוא צריך לטול ידיים על פי ההלכה.

ומתרצים ע"י משל, אחד הגיע לבנק והמנהל אמר לו "אין לי כוח לדבר אתך, עבדתי כל כך קשה היום, לא שייך עכשיו". לאחר שיצא מהבנק חושב לעצמו "הוא מנהל בנק ואין לו כוח? הרי אני פקיד וגם אני עובד קשה, אני גם יגיד שאני עובד קשה!". זה נכון ששניהם עובדים קשה אבל ההבדל ביניהם הוא שהפקיד משועבד לעבוד כי הוא עובד עבור אחרים אבל המנהל עובד לעצמו וכל הרווח לעצמו.

חורין, כי העבד הוא עובד לאדון והבן חורין עובד לעצמו. וזה הפשט כאן, "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה" דהיינו שמי שלא עוסק בתורה הוא עבד של היצר הרע שלו, משא"כ בן חורין, נכון שזה קשה אבל כל מה שעובד זה לעצמו, הוא מרוויח מזה בלי סוף, והכל כדי לקבל שכר מהקב"ה.

מספרים שפעם אמרו לבן מלך שגם בלילה הוא צריך להיות לבוש עם בגדי מלוכה. וחבריו אמרו לו "אתה מוגבל כי אתה לא יכול לעשות מה שאתה רוצה, תמיד מסתכלים עליך...". אמר להם הבן מלך "טיפשים אתם, אני בן מלך וזה הכבוד שלי".

השפת אמת אמר שאם מתחזקים באנא ה' מרגישים ע"ז מאוד קירבת ה' וזה ישועה להכל.

שאלו אותו, מה זה "להתחזק באנא ה'?" יש כאלו שמתחזקים בהושיעה נא, יש כאלו שמתחזקים בהצליחה נא.

אמר להם, לא זה ולא זה התכוונתי! אם מתחזקים באנא ה' כי אני עבדך שאנחנו עבדים שלו אז אפשר להגיע לגדלות.

לעתיד לבא יהיה דין תרומה על מצה, יוצא שלכהנים יהיה שלש ברכות לפני אכילת מצה, המוציא, על אכילת מצה, ועל אכילת תרומה, ושאלתי את מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א איזה ברכה הכהנים יברכו קודם? האם 'על אכילת מצה' קודם הברכה 'על אכילת תרומה' או להיפך? [יסוד השאלה הוא שתרומה הוא תדיר מכל השנה, מצה זה רק פעם בשנה, מאידך מצה זה חיוב, ותרומה זה לא חיוב]. ומרן שר התורה ענה "מסתבר חובת היום עדיף".

ה' יעזור שנזכה לקיים את כל המצוות בשלימות, עם כל צורת המצוה, ותוכן המצוה, ולאכול מן הפסחים ומן הזבחים כבר השנה בירושלים הבנויה במהרה בימינו, אמן.

לעילוי נשמת רבנו הגאון רבי יוסף צבי הלוי בן רבי ברוך חיים דינר זצוק"ל
נלב"ע ע"פ פסח תשס"ז ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת בעל החוט שני' מרן הגאון רבי שמריהו יוסף נסים בן רבי נחום מאיר קרליץ זצוק"ל
נלב"ע כ"ג תשרי תש"פ ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת נשמה תורה הנערה רחל ע"ה בת יבדלחט"א הגאון רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א
נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת בעל השבט הלוי' מרן הגאון רבי שמואל הלוי בן רבי יוסף צבי וואנר זצוק"ל
נלב"ע ט"ו ניסן תשע"ה ת.נ.צ.ב.ה.